

Llenguatge

LA PARLA DELS MEXICANS

En una estada de mes i mig al país mexicà he posat atenció, entre altres particularitats, en el llenguatge, que és una de les manifestacions humanes que sempre m'han interessat. I vet ací que només d'arribada, quan vaig haver de dir a una senyora que els meus nèts eren tots nois, ella va exclamar: "¿Puros hombres?". Vaig haver d'entendre que la pregunta equivalia a "Només homes?". En una altra conversa de pocs dies després el meu interlocutor va deixar anar: "El país está endrogado". Em va sorprendre; no em creia que la nació mexicana es trobés tan avançada en el procés de degradació del món civilitzat. Aquí ja va ser necessària la intervenció d'un intèrpret; i se'm va aclarir que amb el qualificatiu d'"endrogado", els mexicans volen dir "endeutat".

Els mexicanismes salten a cada moment, tant en la parla coloquial com en l'escripta; però més a la primera. Quan, pocs dies més tard, el propi president de la República va proclamar als quatre vents la situació d'endeutament del país, no va usar el graciós mexicanisme. Heus aquí alguns exemples, entre els més immediats, de l'argot mexicà: "carro" per cotxe; "camión" per autobús; "troca" per camió; "refacciones" per recanvis; "manejar" per conduir; "botana" per aperitiu. I de l'aplicació extensiva d'alguns verbs: "regresar" també s'usa per "devolver"; "correr", com a transitiu, per "expulsar"; "transportarse" per "trasladarse"... Ja m'havia disposat a prendre nota de tot el lèxic autòcton que em fós possible de recollir, quan hi vaig renunciar en saber que existia un diccionari de mexicanismes i que ocupa no res

menys que 1.200 pàgines. I, després dels vocables, vénen els modismes, les llibertats sintàctiques. Vet aquí una d'enrevesada: "Los habitantes del municipio X hacen llegar a N, Gobernador del Estado, las más efusivas felicitaciones con motivo de su Informe de Gobierno, mismo que fue de la aprobación del Primer Magistrado de la Nación".

On abunda la sofisticació del castellà és a les cròniques de societat dels periòdics. Perquè aquest tipus de periòdisme, amb luxe d'il·lustracions fotogràfiques, que aquí les fèmies han de cercar a les revistes del cor, allí és aliment quotidià a la premsa. I en els diaris de ciutats secundàries, encara que capitals d'Estat, no sols hi són recollides les bodes i les comunions, sinó fins qualsevol aniversari dels infants a més dels transcendents quinze anys de les noies, i també la proximitat d'un naixement. En aquesta literatura hom pot trobar fineses com: "El recinto se engalanó con exquisito arreglo de flores", "Durante este convivio, que tuvo verificativo a partir de...". I disbarats sintàctics: "X y Z me recordaron de la boda que tienen de su hija este mes". En el text d'un corresponal de Madrid donant compte de la visita dels reis d'Espanya al pabelló de Mèxic, dintre la Fira Internacional de Turisme, vaig llegir: "La algarabía

era inmensa. Por un lado, un mariachi interpretaba..., y por otro, un grupo peruano tocaba a los reyes".

Hi ha mexicanismes que hom procura evitar en el llenguatge escrit com hem vist amb l'"endrogado". Però són pocs. Així, topo amb un titular de periòdic que diu: "Tres estudiantes extranjeros balaceados por pedir aventón". Interpretem el "balaceados", però, i l'"aventón"? Doncs resulta que aquells pobres estudiants estrangers feien auto-stop. Ara bé; potser cal aplaudir l'haver creat un mot propi en lloc de conformar-se copiant-ne un de fora. En aquest punt els mexicans es mostren, no sempre, resistents a la influència del prepotent veí, que és el més constant turista i fins alguns nordamericans es posen a viure a Mèxic; i això que als comerços hi ha la retolació en els dos idiomes i quan es demana una secretària bilingüe no cal pas preguntar a quin segon idioma hom es refereix, perquè a Mèxic l'anglès és la segona llengua. Però l'"Stop" és "Alto" i el "Parking" és "Estacionamiento".

De les construccions poc ortodoxes no se'n lliuren ni institucions tan serioses com les bancàries. Copio d'un imprès bancari: "Le rogamos anotar el nombre...". No s'ha sabut corregir satisfactoriament la forma usual en el país: "Favor de no tocar los objetos". En canvi, descobreixo en el

mateix imprès un "cuentahabiente" que potser Cervantes ens anteposaria al "cuentacorrentista".

I, després del lèxic i de les formes gramaticals, encara resten els no pas menyspreables capítols de la fonètica i la cadència. De fet, hom es troba d'antuvi amb certes dificultats per a entendre els mexicans, tot i que parlen el que ells en diuen l'idioma espanyol. A més, solen parlar baixet i amb tan poques paraules com poden; cosa que deu obeir a la llei del mínim esforç, que allí és molt respectada. Si entreu a una sabateria no sols heu de donar el número que calceu sinó també el del model que heu escollit a l'aparador; la dependenta us portarà una sabata del parell perquè us l'emproveu i us hi penseu, i se n'anirà a atendre un altre client. Ni una informació ni un auxili, i gràcies que el model escollit hi sigui, car del contrari us portarà el més semblant sense advertir-vos del canvi. Quan sortireu de la botiga amb la compra feta amb prou feines haureu conegut la veu de la dependenta. I les sabateries es toquen les unes amb les altres (el calçat és una de les indústries numerosas del país); sembla que quan entra un presumpte comprador haurien d'esforçar-se a retenir-lo. En definitiva, a Mèxic us fa l'efecte de trobar-vos en un país on es parla un idioma que no coneixeu prou i mai no esteu segurs d'usar la forma adequada. Afegiré que els mexicans també es troben amb dificultats per a entendre un espanyol recent arribat. Però no s'esforcen ni s'immuten; són a casa seva. Si en una botiga o super-mercat pregonteu a la dependenta per un article que no heu sabut veure, sense mirar res i segur que sense haver-vos entès bé si us heu explicat a l'espanyola, us respondrà indefectiblement: "No hay". I encara, per pocs graus de franquesa que uneixi un mexicà amb l'interlocutor espanyol, es riu de la manera de parlar d'aquest. No pensa que aquella forma de "manejar" el castellà pot ser l'ortodoxa.

Circula per Mèxic un llibre, que va cap a les quaranta edicions, en el qual s'analitza amb humor crític la idiosincràcia mexicana i s'hi fa la carica-

tura de la suposada visita d'una delegació comercial argentina. I diu l'autor -i ho il·lustra amb un extens i pintoresc diàleg- que va ser necessari un interpret per entendre's argentins amb mexicans, i que uns i altres es percataven de la conveniència d'un diccionari mexicano-argentí. Ara bé; sense necessitat de fer caricatura cal pensar que, si no fossin els mitjans moderns de comunicació, sens dubte s'hauria arribat en els països colonitzats per Castella a idèntic fenomen que el de les llengües neollatines en els territoris dominats per Roma.

Contràriament a aquesta diversificació es dona el cas d'una variació important que va quedar implantada a tot el llarg de l'Amèrica de parla hispana. Em refereixo a la substitució del plural "vosotros" per "ustedes". Es un fenomen rar, puix que no es tracta d'una llicència gramatical o de vocabulari sinó que és una alteració del tractament. Per a nosaltres resulta inexplicable que el "tu" es transformi en "vostè" tan bon punt la segona persona esdevé plural, encara que vagi dirigit a criatures. El cinema i la tele ens ho van donar a conèixer, així com la novel·lística, però no és igual veure-ho a la pantalla o llegir-ho en un relat d'ambientació estranya a nosaltres, que trobar-s'hi en viu. Sobretot em va xocar en la lectura d'una Bíblia. No em direu que no resulti comic "oir" el Totpoderós dient a Adam i Eva: "No coman de él ni lo toquen siquiera", quan Adam tracta de tu el seu Creador: "La mujer que me diste por compañera...". I, si Pere diu a Jesús: "¿Por qué no puedo seguirte ahora?", per quina regla de tres Jesús ha de dir, adreçant-se als apòstols: "No se turben. Ustedes confían en Dios; confíen también en mí"? I és que en el cas de la Bíblia, al contrasentit del diferent nivell de tractament s'afegeix la introducció anacrònica d'un tractament modern.

Per a tranquil·litat dels castellano-parlants haig de dir que els llibres de text en què no hi ha diàleg i, amb ell, l'ensopegada del tractament, són redactats a Mèxic en castellà acadèmic. I fins i tot -potser és més propi

dir: "sobretot"- els llibres de Llengua, si n'exceptuem el que concerneix a les persones de l'oració gramatical, que són establertes com a "yo, tu, él, nosotros, ustedes, ellos". També haig de precisar que la Bíblia a què m'he referit, per bé que integra i fidel, és destinada a l'ensenyament secundari i que en les lectures bíbliques dintre dels oficis religiosos es respecta la forma acadèmica de la segona persona del plural, si més no en esglésies importants.

En l'assumpció de la llengua que ells diuen espanyola no cal cercar entre els mexicans cap connotació sentimental. Es, purament, l'acceptació d'un fet històric, conseqüència de la colonització. Les terres del continent americà van ser objecte de conquesta per part de diversos Estats europeus. En aquesta loteria al territori mexicà li va tocar Espanya, i si no hagués estat Espanya hauria pogut ser Portugal o Anglaterra. Però els mexicans d'avui no veuen cap motiu per estar ufanosos de tenir com a idioma l'espanyol en lloc del portuguès o l'anglès; ni tampoc per lamentar-se'n. I aquesta no és una afirmació gratuïta; he tingut ocasió de comprovar l'actitud de la gent mexicana respecte a la llengua espanyola. Només cal dir que el triomfalista espai televisiu "300 mil·lions", produït a Espanya, s'emet en un dels sis canals de Mèxic, justament el que té una difusió més limitada i en part del país és suplert per altre canal propi.

Finalment diré que, junt a la realitat de l'idioma de Cervantes, és bonic de constatar la permanència de la toponímia indígena, que predomina damunt l'extens mapa (quatre vegades la superfície d'Espanya) en la nomenclatura de poblats i de tota mena d'accidents geogràfics. I de com resulta graciosa la toponímia mixta; per exemple, "Jilotlán de los Dolores", "Jalostotitlan del Rincón", "Ixtlahuacán de los Membrillos", "Santa María Tequepepan"... símbols del mestissatge d'indis i d'espanyols que és el poble mexicà actual.

Josep Torrella

Es una gentilesa de **FINQUES CARNER** Agent de la Propietat Immobiliària
Sant Antoni M^a. Claret, 18 - Tels. 725 47 66 - 725 49 76 — SABADELL